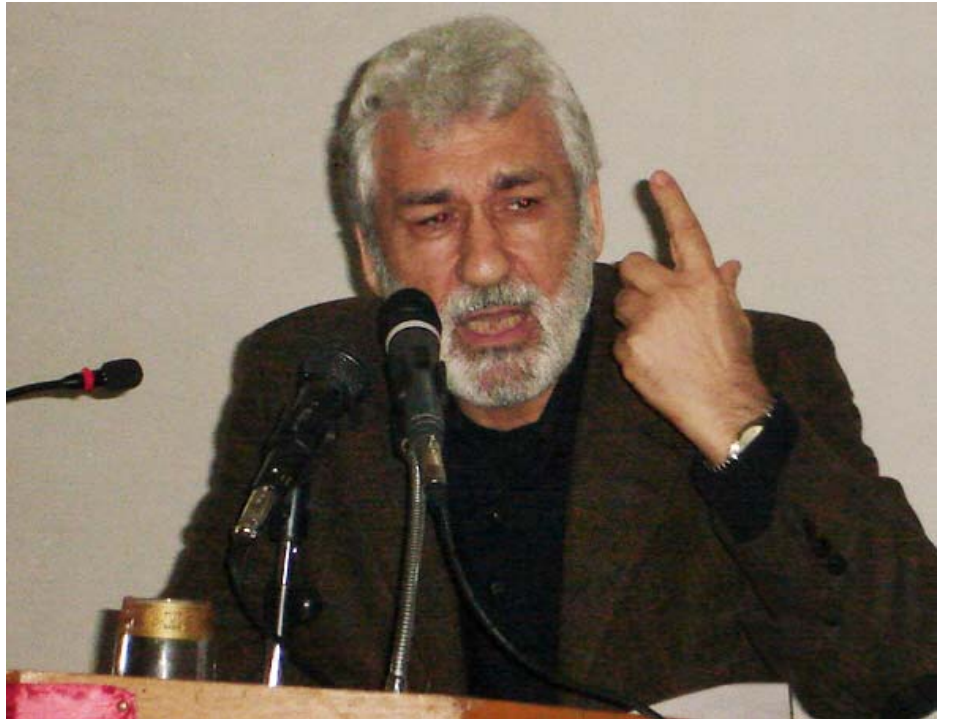

په شيو دهنگيك بو هه ميشه زيندوو

نوري بيخاني
چ ديمه ننگي جوان بوو، ورك نهوې هوالی دوزينه لوی گهنجینه پيكيان بهرگوي كهوتی، وا به هله داوان و له بهر پرتنه باراندا پؤل پؤل قوتابیانی كچ و كوری كوښښی په روره دی سوزان ریچكی هوله كیان كرتیبوو. نهو جوښ و خروښ و پرؤشیهی نهوان له سادترین مانادا، گه وره یی، خوښه ویستیانه بو په شیو، لهوښ گهورتر عشق و ټنډوتیا نه بو راستگویی و هلوښتی په یغه كانی نهو. رهنگه دیوگی تریشیان ختوكه هی هسستی نه تهووی و نیشتمان و یتنمایان بیټ بو كوردیوون، كه بلنگه و گهواهی نهو په چوتی و چهړی و نابهرابه یی كانی ژبانی روژانه یان له هی هسستیان خالی ناكه نهو، چوون نهوان ورك نهو و همناسه ی نوی، بهر دوام سپن له خون و لیوانلیون له هیوا...
نه گهر دینیی په شیو و شیعره كانی چیرگی بهر ئاگردانی مالی ټیكوشهران و شو چههری زارو و

له نرشینی شانو سوران

شانو گهری (جاريگی تر كاوه ديتهوه)

ديانا 1982

زهينهل خيرى

له میژوی نه دېد و هونری كوردی، كهسایه تی (كاوه ی ناسنگه) وركو هینمایك بؤ بهر هنگاری و پرو په ورو بوونه دی زلم و ستم به كار هاتوه، زور له شاعری نوسه و هونرمه ندانی كورد هر له كونه وه نهو كهسایه تی په یان وركو پال واینگ له چوار چیو دی دق و ټیكست كانیان نیشان داوه، كاوه ی ناسنگه و داستانه كه ی نه گهر تا راده بك هفسانه ش بوو بی ، نهوا خرمه تیگی كه وری به كهلتوری نه دېد و هونری گه له كه مان كردو.
بویه به درژیابی سهد سالهی سهدی بیستم به تاییه تی سالانه له مانگی (نهو رزدا) رووداوه كانی نهو داستانه له ریگای كه كترانه وه خزانوته سهر شان و دواتریش همان كهسایه تی كاوه چیرگی داستانه كه بوته سهرچاوه گلیكي نیلهام به خشی خزانوته سهر شان و دواتریش همان كهسایه تی كاوه و چیرگی نینو داستانه كه بوته سهر چاره كه لیگی نیلهام به خشی نوسهران. له سهر چاره كه لیگی نینو داستانه كه بوته سهر چاره كه لیگی نیلهام به خشی نوسهران. له پروانكه شوه به ده یان دقنی زیندوو هاوشووی نهو لیره و لوړی نوسراو نه تهوه به جوړیك گوزارشیتان له واقعی نهو سهرده می خویان كردو. شاروچكی دیاناش، لهو شیوازه و بیر كردنه و په دا پی بهش نهووه، په كی له و كارانهش له نهو رزوی سالی (1982) شانوكه ری (جاریگی تر كاوه ديتهوه) له نوسینی (یوسف حسهن) له دهر میثانی جه لال مه محمود له سهر شانوی قوتابخانی دیانی سهره تای كوران پیشكش كراوه، ټكستی نهو شانوكه ری هه یاسی له زلم و ستمه كردو، كه نهو كات بهرام به به

چ سروتیگی عاشقانه بوون نهو له نهو دی دمی په یغه كانی نهو نوقلی نینو پریا سكه و هگبه ی پیشمه رگه و گولی سووری دهستی عاشق و هونداران بوون. نه گهر نهوی روژیی ساتی تاریكستان و ژیر ستمی داگیركاری، به سته كانی نهوا چرای دهستی ریبورانی كاراوانی ئازادی بووین، نهو دیه نه كانی نهو روژهی كوی په شیو له سوزان، كه ژبان و شاری پر كرد له جول، گهواهی نهو راستیه ن كه تا هم چركه ساته ش شیعره كانی سروي دی ئازادی و سه ربه خوی و دادوهری و ژان دؤستین... نه میستاش وشه كانی تنوك تنوك ناونگی كورد بوون و یكبوون، ثم نه شهونمی عیشق و مروقدوسستی و هیوا یسان ئ ژانكس. همنوكه ش هونراوه كانی هلوښته شیعریه كانی چقلی چار و تانه ی لیو و زبروی خونی زور له وانته كه دیانه وی مه كومان كهن به كزیلی و دیلی و رادهستی قه ده ری كه مزیه ی و ده بته تگی و بیده نگی مان كهن.

ده دهنه ټیكوشان... وینه و نیمه ژه كانی رهونقی شه فقی نهو سپیدانه ن، كه بهر دوام مژده ی روژیکسی نوی و ناسوویه کی گش له هگبه یان دایه... ستاتیکای شیعری په شیو، نهو راستگویی له عیشق و هلوښتی مروقبوونه... نهویکی توره له ستم و یاخی له دروشمه فرویدره كمان و ناودامان له خوښه ویستی خاك و خالی له رقی و كینه و لیوانلیو له سادهی و تزگی له خون و خولیا، بو خوی كوتله یك له جوانی و ستاتیکا.
بهس نه" سهر بازی ون" بوته نهو سرروده ی هه میشه له خهوی میژویه کی بریندار بیدارانم دهكاتهوه، میژوویه ك له سهر شوروی كهله سهر و فهرشی سووری به خوین چنراو بهرهم هاتوه، نهو سرروده ی ناسنامه یگی جاویدانی، نهك تنه نا به خودی په شیو ، بهلكو به مرقی كورد و تنانه ش سروشستی كوردستانیش به خشی... سررودیك له دیووه نهینتی مانه وه و بهر دوامیوونمانی هشاراوه، هر سحر و تهلیسی نهو سرروده و بههای نهو ناسنامه یه، وا دهكات كه له بری هه مومان زمانی په شیو بیژی و بلنی:
له ناسنامه وه نهاتووم
من میوان نیم
من میوانی
سیهر قورسی كوردستان نیم
پهر له میژوو
كانیبهك بووم لیره دهر بووم
پهر له میژوو
ئاگریک بووم لیره هل بووم
به نام كام بهر به یانی میژوو نهو بهر به یانی به نوکی پم و تیگی شمشیر سه فته كانی سوور هلنگه ران... كانیبهك دواچار بو نیمه سهرچاوه ی خنكان و بو نهوانیش ئای حیات... ئاگریک بو نیمه سهرچاوه ی سوتان و بزبان، نهوانیش له بهر روونای تی شه كه كیدا شهوكانیان سوورتر... كانیبهك بهر له میژوو، تاكو نه مری تیویتی هیچ كامانی نه شكندوه و به كامی دلمان بینمان پیوه نهنا... ئاگریک ئوقره ی ئی برین و نهیشتت بو ساتیکش بیټ سه رخوی ناسوده یی بشكینن، كه چی ویسای هه موو نهوانه ش زهنگیک بوو به میزه وه گویچه كه مان زرنگابه وه، كه نهوه ی وا

ده دهنه ټیكوشان... وینه و نیمه ژه كانی رهونقی شه فقی نهو سپیدانه ن، كه بهر دوام مژده ی روژیکسی نوی و ناسوویه کی گش له هگبه یان دایه... ستاتیکای شیعری په شیو، نهو راستگویی له عیشق و هلوښتی مروقبوونه... نهویکی توره له ستم و یاخی له دروشمه فرویدره كمان و ناودامان له خوښه ویستی خاك و خالی له رقی و كینه و لیوانلیو له سادهی و تزگی له خون و خولیا، بو خوی كوتله یك له جوانی و ستاتیکا.
بهس نه" سهر بازی ون" بوته نهو سرروده ی هه میشه له خهوی میژویه کی بریندار بیدارانم دهكاتهوه، میژوویه ك له سهر شوروی كهله سهر و فهرشی سووری به خوین چنراو بهرهم هاتوه، نهو سرروده ی ناسنامه یگی جاویدانی، نهك تنه نا به خودی په شیو ، بهلكو به مرقی كورد و تنانه ش سروشستی كوردستانیش به خشی... سررودیك له دیووه نهینتی مانه وه و بهر دوامیوونمانی هشاراوه، هر سحر و تهلیسی نهو سرروده و بههای نهو ناسنامه یه، وا دهكات كه له بری هه مومان زمانی په شیو بیژی و بلنی:
له ناسنامه وه نهاتووم
من میوان نیم
من میوانی
سیهر قورسی كوردستان نیم
پهر له میژوو
كانیبهك بووم لیره دهر بووم
پهر له میژوو
ئاگریک بووم لیره هل بووم
به نام كام بهر به یانی میژوو نهو بهر به یانی به نوکی پم و تیگی شمشیر سه فته كانی سوور هلنگه ران... كانیبهك دواچار بو نیمه سهرچاوه ی خنكان و بو نهوانیش ئای حیات... ئاگریک بو نیمه سهرچاوه ی سوتان و بزبان، نهوانیش له بهر روونای تی شه كه كیدا شهوكانیان سوورتر... كانیبهك بهر له میژوو، تاكو نه مری تیویتی هیچ كامانی نه شكندوه و به كامی دلمان بینمان پیوه نهنا... ئاگریک ئوقره ی ئی برین و نهیشتت بو ساتیکش بیټ سه رخوی ناسوده یی بشكینن، كه چی ویسای هه موو نهوانه ش زهنگیک بوو به میزه وه گویچه كه مان زرنگابه وه، كه نهوه ی وا

فولكلور له باوهشی سهردهمدا

كاروان سهاب

بیگومان كورد میلیله تیگی زور كونه بو درژیابی ژبان توانیو ته تی خوی لهگهل روژگار دا یگوجینیټت و له سهر خاكی خوی دا ژبان بهریته سهرو و له رهوره دی پیشكهوتنی ژبان پاشكو و په راوړن نه بیټ، كه خاوهنی سامانگی مهنی مسادی و ههغه وه، هیچ فاكته ریگی سلبی، یا خود هیچ هوكریگی نیگه تیغ نهیوتانی په راوړن بكت، به نام زور له دیو كه مهن و سپر به هاداره، به تومار نه كردن و نهووسینه وه له ناوچووه، جا له بهر هر هوكریك بیټ، نهوا سهردهم كانیان ناروشن و نادیار بوونه. زور پیش نهو شاكاره مه ژاننه ناساره كانیان بوونه ته پاریزگاری كردنیان و ماونه ته وه، یا نهو بهر هه مه په پیژانن، كه له لایه ن چه نه كهسگی خاوهن نه زمون و شارها دانراون و سهردهم به سهردهم گیردرا ونه ته وه، نهوش له ریگه نه زبیر كردنوه و به شیوه ی سهرزهرگی له باوكه بو كود و له كوره بو نهو، كات و ساته كانیان تی به كردوه، تا كه یشونه ته نه مری، كه ناوی خاوهن كانیان به سهردهم نهواوه، ورك كه له پوری میلیله و بهرهمی فولكلوری ماله یان له گه لدا دهكریت.

نهو بهرهمانه ش، جوړا و جوړن و له لایه كه جیاوازه كانی ژبان دهوټت، بؤ نمونه وهرزه كانی سال، به تاییه تی وهرزی زستان، كه به فریگی زوری ئی دهباریت و به وهرزیگی ساردله لایه ن كومه له جیاوازه كانی مروق ناوړه ند كراوه. شاره زایانی میلیله تی كوردیش له دیر زمانه وه هسستی خویان بهرام بهر بهم وهرزه دهر پریبوه و لایه نه شاروا و نادیاره كانی هم وهرزیان دهر خستوه، به هوی نهو توانا فكري و روشنی بهی كه

دهكات تیویتی له كانیواوه بشكیتن و زه ماوه ند له بهرهم تیگی روناکی ناگره كه بگیرین، به تالكرنده وه ی تهلیسی زیردهستی و بن چه یوکی و داگیركاریه، كه له دوا وینستگه دا په شیو دیټ و پیر به گهرووی هاوار دهكات:
قهرج
ناسمانی تۆ، بهر پیی خوته
سهرت داخه، ملت كهچ كه
چاره مگیهر
بؤ ناسمان و نهستیره و خوا
نهوهی بستی زه مینی ئازادی نهی
خوا و ناسمان و نهستیره كوا؟!
مه گهر تنه نا شاعیریگی جوانی ناس، هونرمه ندیگی دهست رنگین، بتوانن گوزارشت لهو پیوه ندیبه هارمونیی هی نینوان په شیو و ناماده بووانی ئیواره كزه کی بكن... نهوان هونرمه ند شاعیر بؤن و سحر و تهلیسی نینوان له رینه وهی دهنگ و نهغه ی په شیو و گویی كاسی ناماده بووان بدؤونه... نهو ئیواره پیر بڑوات و ژبان، نهو سوزه برینداری شاعیر و ناویته بوونه روحیه ی گویگران، دلنایسان كرینه وه، كه هیشتا نهویه كه هیه و نهوهی تریش ماون به عیشقه وه بینه كورس و له دوا په شیو داوه ناوازه برینداره بلینه وه:

كه كپاره؟
هر چی هیه
هه مووی تالان فرؤش دهكهم
كه كپاره؟
دهی وهرنه پیش
هرموون نهه گلینه ی چاو
پیری و پشت و كاسه سهر
كلاری كهریم خانی زه ند
شیر و زبری سه لاه دین
میژوو لینگه و پوتی بی بهر
په كیه كه
به ندكه كانی په یانی مورینی سیهر
نیسك و پرسکی نیا ندره تالی
نه شكه ته كانی شانده در
كه كپاره؟
هر چی هیه
هه مووی تالان فرؤش دهكهم
مه زان... مه زان
هر چی هیه، هه مووی مه زان
به پارچه یك په رزی ساهه
كه هلگری و شینته وه
له سهر بستیگ زهوی ئازاد

هه یان بووه، نهه سامانه مهنه له گهل نهو هه موو پیشكهوتنی نیستاش هیه، نرخ و یابه خی خوی له دهست نه دوه و خلكی هر پشی پی نه دپه ست.
نهه پیوه ر و پیوانیه ش كه به شیوه ی دهستوری هه فته یی سیستمه كه بهریوه دهجیت و ناو و زارواهی پر به بیستی خوی بو دانسراوه و هه لگری كومه نیک خسه لته و تاییه تمه ندی و گوزانكاریه، كه جیاوازه له گهل هه فته یگی تری نهه مانگه. نهه گوزانكاریانه ش له ششی مانگی په كدا دهست پی دهكات، كه به هه فته ی (بیرنده) ناو دهریت، له شارو و لادیکان و ناوچه شاخوویه كان دا ده پوششیت و سهرمایه کی زور له گهل خوی دا دینیت رهنگه نهه پیوه و پیوانیه ش بهش بؤ پارچه و بهشكانی تری كوردستان، شیاوو گونجاو نه بیټ، چونكه هر شوینیك خسه لته ئاو و ههوا ی تاییه تی خزی هیه، ناوی (بیرندهش) له وه هاته كه خه لكه كه نامیری (بیرسان) هر به دهسته وه، بؤ پاك كردنه وه ریگی بهرهمی ماله كیهان. له هه فته ی دووه مده سهرمایه کی په كجاو زور روو له ناوچه كانی دهكات، كه سر و سه قه میگی زوری له گه لدا، نهه هه فته یه ش په ناری (بهر خنده) ناوړه ند كراوه، نهه ش له بهر نهو ساردیه زوره بووه ، كه (بهرخ) واټا بیجوی مېر له تاو سکی دا دهیه ستیت. له هه فته ی سیه می شدا كه پی دگوتیت (نوغه ن) ، كه سی زوری په كام به فریگی زور دهباریت، له پاشان سره و سه قه میگی زور دهستی پی دهكات، ناوه كه شی له وه هاتوه كه (نوغه ن) كوره كه خنیک بووه، بؤ سهردانی دهستگیرانه کی (میرم) دهجیت، به نام له ریگادا به هوی سپره و

بهركو نيك له دونیای نه دهبی (نه زه هت رواندزی) دا

باوکی سیشان
-9- کوتابی
له ژماره (21) تاكو (28) ی هه فته نامه ی زاری كرمانجی توانیمان به مانه ته وه، نؤ (قه صیده) له بهرهم و شیعره جوانه كانی (نه زه هت) بخینه بهر دیدی خوینهران. هله به ته بلاوكردنه وهی شیعره كانی نه زه هت، گرنگی و تاییه تمه ندی خوی هیه، چونكه تا نیستا نهو شاعیره چ له لایه ن خوینهران و چ له نینو كه شكولی نه دهبی كوردی دا، وركو پیویست نه ناسراوه، تنه نا بومان ماوه ته وه نهو چه ند پارچه غه زه لن، كه به دریزای سده یك دهستان دهستی كروه، یان له سهر زاران و یان له كنجی حوچره كان و یان نهوه ی له نیو كوی مرید و دهریوشان پاریزران. نهوه ی نیمه مانانیش له گوشه یه کی بچوگی نهو هه فته نامه یه خستوتانه روو چه ند دانه گهوه ریك بووین لهو گهنیجینه یی ، كه نهو شاعیره بهرهمه ند بوی به چی هیشتووین.
جا هیوادرم توانیبیتمان خستیکمان خستبیته سهر نهو بناغه یی، كه دهكری بؤكوردنه وهی بهرهمه كانی به بؤ چوونی خومان خه یالمان بؤ دارشتنی كردی بویه دواي گهرانمان به شوین سوراغ و غه زه له كانی نه زه هت توانیمان هر هینده لهو بهرهمانه گه لاله بكن و لیره دا هگبه مان دواي نهو (نؤ) قه صیده، خالی بوو بویه ناچارین نهو گوشه یه کوتابی پی بهینن و له هر كات و ساتیکش شوین و هه واری غه زه لیگی تر و بهرهمیگی تری نهو شاعیره مان دوزیه وه، نهوا دهكریینه وه لاتان و پیکه وه ژوانیگی تری نه قینداری دهه ستین..

نهو کوتابییه ش به چه ند كویله ص شیعریگی (نه زه هت) دهران زینه وه، كه پی دهجیت شاعیر نهو شاعرانه ی له کوتابی ژبانیدا نوسیبن، چونكه له پروی زمانه وانی و ژورم و ریتم دا، له گهل غه زه له كانی تردا جیا بن، چونكه زیاتر شیعره كانی ووشه ی بیگانه یان تیادا نیه، بهلكو شیوه زاری نارچه ی پرواندزی به كار هیثاره له رووی ووشه سازیه وه نهه ش چه ند كویله یك له شیعره كانی:

نان سوک و رمز سوک تازه بوک و گل ټول ټندام
تؤ خونچه تۆ کلوک و تۆ خرپن و شل ټندام
دل ټپرئش و شل كه مبر و پرو ټه سممر و دیده كال
دیده كال و لیمو ئال و بالآ بهرئ و گول ټندام
ههروهاله كویله شعرگی تردا به نیوی (كوله یا نیرگن
دهلی...

ژمیره بو

په ریزاد خالید مه جید
ژمیره بو من دزانی
تشته کی ناف دلته دا
من ل چاقیت ته دا قه داخند
چیروکا نه شقه کا مهرن
ژمیره بو من دزانی
دلی من گوت و بریاردا
بهس تو وهك منی خهلق بوی
ژهمی سیفیت و ههستا
ژمیره بو من دزانی چ هریشیا سهری ته دا
ههر وهك منی و وهك من دزی
بهس تو تیدگی بهلی ل من
ژمیره بو من دزانی
بهس تو دشنی بزی دکهل من
چاقین مه دکهل نیک دکاخن
دلپت من لیک تیده گههن
نهو وهفایا هز دخازم
بهس تو دشنی بدهیه من
ژمیره بو من دزانی
گه تو بی په دزبانم دا
ببی هه فالی خه مین من
دی ژیم دناؤ خوشیدا
ژبیرکم هز خه میت کهفن